

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Spatial analysis of electoral competition. Demand and supply of economic policy in representative democracy; The Netherlands 1946-1982

Steunenbergh, B.

Citation

Steunenbergh, B. (1990). Boekbespreking van: Spatial analysis of electoral competition. Demand and supply of economic policy in representative democracy; The Netherlands 1946-1982. *Acta Politica*, 25: 1990(4), 488-492. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449857>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449857>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

menigten bepaalde denkbeelden kunnen hebben zonder dat er sprake is van atavisme. Voor dit hoofdstuk geldt echter dat het als samenvatting van het werk van Canetti beter geslaagd is dan als een bijdrage van McClelland aan de discussie over het optreden van menigten. Ook het nawoord van het boek bevat weinig nieuwe informatie.

De geschiedenis van beschouwingen over de macht van en de angst voor menigten, het grauw of het gespuis toont aan hoezeer inzichten beperkt kunnen blijven tot bepaalde stromingen of auteurs. Tot mijn verbazing ontbreekt de naam Schumpeter in het hele betoog van McClelland en bevat zijn boek geen enkele indicatie van het feit dat hij op de hoogte is van zoiets als het democratisch elitisme. Omgekeerd geeft Schumpeter naast Wallas en Le Bon geen specifieke bronvermeldingen voor het beeld dat hij schetst van het gedrag van individuen in de politiek. Wat Le Bon deed, is volgens Schumpeter '...showing up, though overstressing, the realities of human behavior when under the influence of agglomeration' (*Capitalism, socialism and democracy*, p. 257). Daaruit blijkt dat de basis van één van de meest invloedrijke democratietheorieën uit de laatste decennia direct is terug te voeren op het werk van Le Bon (dus in feite op dat van Taine). McClellands eenzijdige keuze voor Canetti als de enige geniale denker over menigten in moderne samenlevingen, doet hem uit het oog verliezen hoezeer ook anderen hebben getracht een evenwicht te vinden tussen de angst voor het gespuis en de macht van het volk in een democratisch systeem. Dat is de enige negatieve kanttekening bij een inspirerend, scherpzinnig en knap geschreven boek.

J. W. van Deth

J. G. A. van Mierlo, **Spatial Analysis of Electoral Competition. Demand and Supply of Economic Policy in Representative Democracy; The Netherlands 1946-1982**. Delft: Eburon. Proefschrift Rotterdam, 1989.

Na het werk van onder anderen Van den Doel en Van Winden verschijnen in Nederland steeds meer publikaties die zich op de politiek-economische benadering baseren. De jongste loot aan deze stam is het proefschrift van Van Mierlo, gepromoveerd bij Ritzen, die een analyse tracht te geven van de mate waarin vraag en aanbod in de politiek op elkaar zijn afgestemd. Van Mierlo beperkt vraag en aanbod in deze studie overigens tot kiezers en gekozenen (de bureaucratie als aanbieder binnen de overheid wordt verwaarloosd) en tot het Nederlandse economische beleid in de periode 1946-1982.

Nadat in hoofdstuk 1 de probleemstelling van de studie kort is uiteengezet, gaat de auteur in hoofdstuk 2 in op de uitgangspunten van de politiek-economische benadering. Aan de hand van een kringloopmodel voor politieke besluitvorming identificeert hij potentiële 'bottle-necks' in het politieke proces. In hoofdstuk 3 analyseert Van Mierlo de responsiviteit van politieke partijen aan de hand van theorieën over electorale concurrentie. In hoofdstuk 4 presenteert hij vervolgens

de twee centrale hypothesen van het onderzoek. De eerste hypothese heeft betrekking op de ideologische vestigingsplaatsen van partijen in een meerpartijensysteem. In navolging van Hinich en Ordeshook stelt Van Mierlo dat in een meerpartijensysteem, waarbij de kiezersvoorkeuren een unimodale en een symmetrische verdeling volgen, drie stabiele vestigingsplaatsen zijn te vinden. De tweede hypothese handelt over de mate waarin kiezersvoorkeuren het beleidsaanbod van politieke partijen bepalen ('consumentensoevereiniteit'), of dat juist het omgekeerde effect wordt aangetroffen ('producentensoevereiniteit'). Van Mierlo verwacht dat in een tweepartijensysteem 'consumentensoevereiniteit' en in een meerpartijensysteem 'producentensoevereiniteit' optreedt.

In hoofdstuk 5 operationaliseert Van Mierlo de voorkeuren van kiezers en meet deze vervolgens. Doel van deze analyse is de vraagzijde in kaart te brengen en te bezien of inderdaad sprake is van een symmetrische, unimodale verdeling. Hij meet de voorkeuren op twee manieren: door te letten op feitelijk gedrag in de vorm van stembusuitslagen ('revealed preferences') en door kiezers te vragen naar hun opvattingen ('stated preferences'). Beide methoden zouden volgens Van Mierlo aantonen dat in Nederland, en beperkt tot economisch beleid, '...min of meer sprake is van een normaalverdeling van kiezersvoorkeuren' (p. 299).

In hoofdstuk 6 stelt Van Mierlo met behulp van inhoud- en factoranalyse het aanbod van de drie grootste politieke partijen in de vorm van verkiezingsprogramma's vast. Uitgaande van Musgraves onderscheid tussen allocatie, stabilisatie en verdeling verwacht hij drie onderling onafhankelijke beleidsdimensies te vinden. Deze verwachting staat overigens op gespannen voet met de voor de analyse van kiezersvoorkeuren geïntroduceerde veronderstelling dat de Nederlandse politiek tot één beleidsdimensie kan worden beperkt (p. 86). Van de drie factoren die de auteur aantreft, worden uiteindelijk twee geïnterpreteerd in termen van 'allocatie' en 'verdeling'. De derde dimensie valt nauwelijks te benoemen en wordt gemakshalve als 'dummy'-factor aangemerkt (p. 127).

Hoofdstuk 7 confronteert 'vraag' met 'aanbod'. Van Mierlo gebruikt daarbij de eerder 'vastgestelde' kiezersvoorkeuren en de posities van politieke partijen op de beide beleidsdimensies. De analyse verloopt in drie stappen. Eerst schat hij enkelvoudige regressievergelijkingen waarbij de verandering van beleidsvoorkeuren wordt gerelateerd aan de verandering van electorale steun en omgekeerd. Dat levert nauwelijks significante samenhangen op. Daarna volgt een analyse met alle tien verklarende variabelen ('extended analysis') en een analyse met de 'best' verklarende variabelen ('secondary analysis'). Overigens analyseert Van Mierlo mogelijke samenhangen voor de afzonderlijke beleidsdimensies en niet voor de politieke ruimte op basis van beide dimensies.

Het onderzoeksverslag zou door empirisch materiaal gesteunde inzichten kunnen bevatten over de mate waarin het Nederlandse politieke stelsel oog heeft voor de voorkeuren van kiezers. Daarover heb ik echter grote twijfel. Laat ik mijn voornaamste bezwaren tegen het onderzoeksverslag op een rij zetten.

1. De conclusie dat voor economische politiek sprake is van een unimodale voorkeursverdeling lijkt in belangrijke mate te zijn bepaald door de gevolgde

werkwijze. Voor de stembusuitslagen zijn alleen de posities van CDA, PvdA en VVD onderscheiden, terwijl voor de opiniepeilingen uiteindelijk alleen waarden als 'links', 'midden' en 'rechts' zijn gekozen. Niet duidelijk is waarom tot 1976 niet de afzonderlijke posities van KVP, ARP en CHU zijn onderscheiden, die, zo blijkt op p. 84, onderling verschillende beleidsposities innamen. Niet duidelijk is waarom de beleidsposities van de overige partijen en met name D66 zijn weggelaten. De motivering dat deze partij vanaf 1967 en niet vanaf 1946 aan de verkiezingen deelneemt doet niet ter zake (p. 114). Wel duidelijk is dat de toevoeging van D66 in deze analyse geleid zou hebben tot een multimodale verdeling. Ook is het niet duidelijk waarom de variatie in de opvattingen van kiezers gemeten in opiniepeilingen tot drie antwoordcategorieën is beperkt (zie p. 218-223).

2. Uit verschillende opiniepeilingen worden gegevens met betrekking tot economisch beleid gebruikt voor de constructie van één schaal die opvattingen van kiezers in termen van 'links' en 'rechts' beleid zou weergeven (zie p. 109). Hieraan kleven ten minste drie problemen. In de eerste plaats kan men de gegevens uit onder andere NIPO-enquêtes niet zonder meer op deze wijze interpreteren. Signalering van 'income distribution' als het belangrijkste probleem geeft nog niet aan of de respondent een verdere nivellering of denivellering voor ogen heeft. In de tweede plaats hebben de gehanteerde voorkeuren uitgedrukt als percentage van het totaal van 'linkse' en 'rechtse' scores ('recalculated'-scores, tabel 5.10) geen algemene betekenis, omdat de respondenten ontbreken die economische problemen niet als de belangrijkste problemen hebben genoemd. De cijfers hebben zo uitsluitend betrekking op een beperkt deel van het electoraat. In de derde plaats is voor de periode 1967-1982 een afwijkende schaal geconstrueerd op basis van materiaal van het SCP. Die schaal heeft bovendien niet dezelfde betekenis omdat de afzonderlijke vragen niet in alle jaren zijn gesteld. Zo is de voorkeur van de respondenten in 1967 voor 'links' beleid uitsluitend bepaald door items ten aanzien van werkloosheid en economische orde, terwijl in 1977 uitsluitend opvattingen ten aanzien van de inkomensverdeling zijn opgenomen.

3. De 'afleiding' van het classificatieschema voor de analyse van de inhoud van de verkiezingsprogramma's roept verschillende vragen op. Niet duidelijk is waarom in de beoogde deductieve aanpak economische orde als vierde element wordt onderscheiden naast allocatie, stabilisatie en verdeling (p. 75). Daarnaast is het merkwaardig dat items die aanvankelijk betrekking hadden op de stabilisatiefunctie uiteindelijk tot de allocatiefunctie worden gerekend (p. 122). Het gaat daarbij om de items 'control inflation rate', 'control money supply' en 'control incomes' die naar 'stability of the price level' (p. 72) verwijzen.

4. De resultaten van de factoranalyse worden op onjuiste wijze geïnterpreteerd. In de eerste plaats zijn ten onrechte variabelen met een negatieve factorlading verwijderd (p. 127). De motivering dat: '... we dit not define our dimensions in polar terms' laat dat onverlet. In de tweede plaats stelt Van Mierlo (p. 128) dat: '... a variable loading negatively on the second factor may be considered to belong to the first factor, and vice versa' (p. 128). Dit is ronduit fout. De lading van een issue op de ene dimensie zegt als zodanig niets over de relevantie van dat item voor

de tweede dimensie. Ten slotte worden bij de interpretatie ten onrechte items primair toegewezen aan de factoren waartoe die items op theoretische gronden zouden behoren ook wanneer hun lading op een andere factor hoger is (p. 132). Op deze wijze worden de empirische resultaten volledig ondergeschikt gemaakt aan de *a priori*-verwachtingen van de auteur.

5. Voor de analyse van plaats en dynamiek van de drie grootste partijen op de beleidsdimensies worden geen partijscores op basis van factorscore coëfficiënten berekend, maar worden de scores opgeteld als afwijking van de gemiddelde score op 'linkse' respectievelijk 'rechtse' items. Niet duidelijk is waarom voor deze schaal is gekozen in plaats van de resultaten op basis van de factoranalyse. Wel duidelijk is dat nu de verschillen tussen 'linkse' en 'rechtse' partijen nadrukkelijk worden geaccentueerd. Ten slotte worden in een variant met 'flexibele zero-points' de schaalcores gewogen met de electorale steun van partijen. Die weging leidt ertoe dat de vraagzijde niet meer onafhankelijk wordt gemeten van het aanbod.

6. De regressieanalyse kent verschillende manco's die een duidelijke interpretatie in de weg staan. In de eerste plaats worden de regressievergelijkingen in termen van eerste verschillen in de tijd geschat. De verkiezingsjaren zijn echter niet gelijk in de tijd verdeeld. In deze opzet krijgt de langste periode (1972-1977) evenveel gewicht als de kortste (1971-1972 of 1981-1982), wat tot interpretatieproblemen leidt. Een tweede bezwaar betreft het aantal vrijheidsgraden voor de analyse. Tussen 1946 en 1982 is het aantal verkiezingsjaren twaalf, zodat, afhankelijk van de meting van verschillen, het aantal beschikbare eenheden elf of tien is. Zoals uit tabel 7.3 blijkt (p. 164) is het totaal aantal verklarende variabelen exclusief de constante term tien, zodat het volledige regressiemodel overgespecificeerd moet zijn geweest. Deze schattingsresultaten worden verder in het verslag niet verantwoord, wel geïnterpreteerd (p. 167). Ook blijkt dat dit probleem zich voordoet in meerdere versies van de 'secondary analysis' weergegeven in bijlage 8. De auteur volstaat slechts met de noot: 'no variance remains in dependent variable; no more steps performed' (p. 257/263). Ook wanneer wel 'voldoende' vrijheidsgraden voorhanden zijn, is de geldigheid van de analyses twijfelachtig gelet op het zeer beperkte aantal waarnemingen. Een derde bezwaar betreft de evaluatie van de analyseserresultaten waarbij in gelijke mate is gelet op F-waarden, R^2 - en t-waarden. Deze exercitie mondt uit in één of meer 'plusjes' voor vergelijkingen die op deze punten 'goed' scoren en dient om 'consumenten'- dan wel 'producenten' soevereiniteit aan te tonen. Behalve dat Van Mierlo zeer verschillende aspecten over een kam scheert, gaat hij voorbij aan de invloed van de geselecteerde variabelen op de relevante geachte statistische maten en aan de inhoudelijke interpretatie van de aange troffen samenhangen.

Kortom, aan de uitgevoerde analyses kleven nogal wat bezwaren. De meting van de kiezersvoorkeuren is beperkt tot drie waarden en laat wat betreft het opinieonderzoek nauwelijks een vergelijking in de tijd toe. De analyse van de inhoud van verkiezingsprogramma's levert beleidsdimensies op die niet op het empirisch materiaal zijn gebaseerd. De vergelijking van vraag met aanbod gaat in een aantal gevallen uit van overgespecificeerde regressievergelijkingen en kent in het alge-

meen een zeer beperkt aantal vrijheidsgraden. De conclusies die vervolgens op basis van deze analyses zijn getrokken, hebben naar mijn oordeel nauwelijks wortels in de empirische werkelijkheid. Zelf stelt Van Mierlo in het voorwoord: 'I had to "torture the data until it (sic!) confessed"' (p. XIV). Maar de tijd dat dergelijke 'bekenentissen' geldig bewijsmateriaal opleverden, ligt gelukkig ver achter ons.

Bernard Steunenberg

Maurice Bertrand, **The Third Generation World Organization**, Martinus Nijhoff, Dordrecht etc. 1989.

De auteur van het hier te bespreken boek baarde in 1985 opzien met zijn in (voor VN-kringen) opvallend openhartige taal gestelde rapport *Some Reflections on Reform of the United Nations*, dat hij in zijn functie van lid van de 'Joint Inspection Unit' van de Verenigde Naties had geschreven. In zijn in 1989 verschenen boek zijn veel van de gedachten van het eerdere rapport verwerkt; delen ervan zijn in een annex opgenomen.

In een luttel aantal bladzijden geeft het boek een goed overzicht van de voornaamste problemen waarmee de Verenigde Naties te kampen hebben. Hoofdstuk I behandelt de voorgeschiedenis, op de gebruikelijke manier te beginnen met het Congres van Wenen. Hoofdstuk II gaat over de VN zelf die wordt afgeschilderd als de volmaakte zondebok voor alle zaken die de nationale regeringen zelf niet bereid zijn op te lossen. De kosten zijn niet het grootste probleem: de 5^{1/2} miljard dollar die de VN jaarlijks kosten, vertegenwoordigen 1/4 van de totale begroting van de stad New York, 1/18 van het federale budget van de Verenigde Staten of 1/7 van de begroting van de Europese Gemeenschappen. Als er een 'financiële crisis' in de Verenigde Naties is, dan komt dat niet zozeer omdat staten niet *kunnen*, maar omdat ze niet *willen* betalen. Dat geldt met name voor de Amerikanen, die niet bereid zijn financieel op te draaien voor de kosten van een organisatie waar zij de laatste jaren aanmerkelijk aan invloed hebben ingeboet.

Het bedrag aan officiële ontwikkelingshulp dat via de Verenigde Naties loopt, is naar verhouding zeer gering: 6^{1/2} procent van het totaal en die hulpverlening is dan nog eens versplinterd over zo'n dertig verschillende VN-organisaties. Het beeld dat Bertrand schetst, is niet erg opwekkend: een vredesopvatting die sterk samenvalt met het behoud van de bestaande orde, een slecht functionerende onderhandelingsstructuur, geringe bereidheid bij de rijke landen daadwerkelijk bij te dragen aan de behoeften van de arme landen.

In hoofdstuk III presenteert hij wat hij met een groot woord een 'theorie van de vrede' noemt. Een belangrijk element daarin is ontegenzeggelijk dat de steeds breder wordende kloof tussen arme en rijke landen in de wereld grote sociaal-politieke risico's voor de toekomst schept. Het voorzien en voorkomen van deze risico's is een van de belangrijkste opgaven van een VN-nieuwe stijl. De hoofdlijnen van deze VN-nieuwe stijl – naar de titel van het boek een 'derde-generatie-wereldor-

ganisatie' – worden in hoofdstuk IV gegeven. Belangrijke elementen daarin zijn de stichting van een economische veiligheidsraad met vergaande bevoegdheden op sociaal-economisch terrein. Die raad zou uit 23 landen moeten bestaan: de twaalf landen met een bevolking van meer dan 100 miljoen inwoners en een BNP van meer dan 2^{1/2} procent van het bruto wereldprodukt en verder elf landen die de belangrijkste geografische regio's van de wereld zouden vertegenwoordigen. De precieze samenstelling zou een kwestie van onderhandelen moeten zijn. Waar het Bertrand om gaat is het belang van de sociaal-economische problematiek te benadrukken en het feit dat deze niet afdoende kan worden behandeld door een Algemene Vergadering waarin alle landen – ook de allerkleinste – een gelijkwaardige plaats hebben. De economische veiligheidsraad zou moeten steunen op een krachtig interdisciplinair centraal secretariaat van hooggekwalificeerde economen, sociologen (politicologen noemt hij niet!) en specialisten op diverse terreinen en daarnaast een aantal kleinere sectorale secretariaten voor elk van de bureaus van de VN. Het secretariaat zou moeten worden geleid door een groep onafhankelijke personen (commissarissen) die gezamenlijk voor een aantal jaren door de staten zouden moeten worden benoemd. Het model dat Bertrand hierbij voor ogen staat is dat van de Europese Commissie. Het belang van Economische Zaken zou verder moeten worden beklemtoond doordat staten naast hun traditionele politieke ambassadeurs economische ambassadeurs zouden moeten aanstellen die de ministeries van Economische Zaken en Financiën zouden moeten vertegenwoordigen.

In hoofdstuk V bespreekt Bertrand de haalbaarheid van zijn voorstellen. Hij is daarover nogal optimistisch. Terwijl hij verwacht had dat het zeker tien jaar zou duren voordat de in zijn rapport van 1985 ontvouwd ideeën enigermate wortel zouden schieten, is volgens hem al binnen drie jaar gebleken dat deze ideeën hun weg hebben gevonden naar de onderhandelingsstafels, zowel binnen als buiten de Verenigde Naties. Dat gebeurde aanvankelijk in de 'Groep van 18', een door de Algemene Vergadering in 1985 ingestelde commissie van deskundigen, waarvan hij op uitnodiging van de Franse regering deel uitmaakte. Hoewel hij niet erg enthousiast is over de resultaten van de activiteiten van de Groep van 18, leidde het in ieder geval tot de erkenning dat de kern van de problemen bij de VN niet van administratieve of financiële, maar van politieke aard is. Dat kwam veel beter tot uiting in het in 1987 uitgebrachte rapport van een door de Amerikaanse vereniging voor de Verenigde Naties en de Ford Foundation bijeengeroepen tweede groep van deskundigen, waar Bertrand opnieuw deel van uitmaakte. Deze groep nam een groot aantal van Bertrands ideeën over. Ten slotte verwijst hij naar het rapport van de commissie-Brundtland, 'Our Common Future', waarin op het belang van gemeenschappelijke oplossingen van gemeenschappelijke problemen wordt gewezen.

Het boek is vlot geschreven en goed leesbaar zowel voor de specialisten als voor de meer algemeen geïnteresseerden. Voor de laatsten bevat het in de voetnoten de nodige nadere uitleg en verwijzingen naar verdere literatuur. Voor de specialisten is vooral zijn 'insiders'-verhaal interessant over het (niet-)functioneren van de Groep van 18.